

Sokil, Hanna Petrìvna

Художній простір повісті Миколи Устияновича "Месьть верховинця" : фольклорно-етнографічні ремінісценції

Opera Slavica. 2022, vol. 32, iss. 1, pp. 7-17

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2022-1-1>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145259>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Художній простір повісті Миколи Устияновича «Мість верховинця»: фольклорно-етнографічні ремінісценції

Artistic Space of the Novel by Mykola Ustiyanovych “Revenge of the Verkhovynets”: Folklore and Ethnographic Reminiscences

Ганна Петрівна Сокіл

(Львів, Україна)

Абстракт:

У статті проаналізовано географічну визначеність території простору села Рожанка, в якому розгортаються основні події повісті. Виявлено, що письменник-романтик у літературному тексті зорієнтувався на фольклорну стихію і традицію, мікротопонімію й рецептивне бачення людиною сільського довкілля. Склалифіковано кілька топосових рівнів: село, гори й ущелини, долини і частково згадувані поза межами топоніми. Встановлено, що локус — образ довкілля, утворює єдність із людиною. У фокус письменника потрапили реальні жителі з відомими в цьому селі прізвищами — Наливайко, Кожан, Медуляк, Дронишинець. З’ясовано значення й роль фольклорно-етнографічних елементів як інтертекстуальних компонентів у творенні тексту повісті. Ремінісценція як найбільш поширена форма міжтекстових зв’язків проявляється у повісті змалюванням стосунків бойків у родині, громаді, ставленні до бідних та сиріт; взаєминами громади й священника, а також зображенні основних занять карпатських мешканців, дотриманні звичаїв та обрядів. Фольклорно-етнографічні ремінісценції повісті на рівні теми виявляються у виваженому підборі епіграфів до кожного з розділів здебільшого з коломийкового репертуару, який і досі побутує в цій місцевості. Зроблено висновок, що письменник точно

окреслив місцевість села і подав дійсні конкретні пейзажі. Все це надає повісті конкретизації самого просторового поняття як локус — образ довкілля у єдності з діями, почуттями та вчинками людини.

Ключові слова:

простір; традиція; мікротопоніми; село Рожанка; фольклорно-етнографічні ремінісценції; локус

Abstract:

The article analyzes the “topos” as a geographical definition of the territory of the village of Rozhanka, where the main events of the story unfold. It was found that the romantic writer in the literary text focused on folklore and tradition, microtoponymy and receptive vision of the rural environment. Several topos levels have been classified: village, mountains and gorges, valleys and partially mentioned outside toponyms. It is established that the locus, i.e. the image of the environment, forms a unity with man. The writer focused on real residents with well-known surnames in this village—Nalyvaiko, Kozhan, Meduliak, Dronyshynets. The significance and role of folklore and ethnographic elements as intertextual components in the creation of the text of the story are clarified. Reminiscence as the most common form of intertextual communication is manifested in the story in the tracing of fights in the family, community, attitudes toward the poor and orphans; the relationship between the community and the priest, as well as in the depiction of the main occupations of the Carpathian inhabitants, observance of customs and rites. Folklore and ethnographic reminiscences of the story at the level of the theme are manifested in a balanced selection of epigraphs to each of the chapters, mostly from the kolomyika repertoire, which still exists in this area. It is concluded that the writer accurately outlined the area of the village and presented the actual specific landscapes. The topos manifested in the concretization of the concept itself as a locus—the image of the environment in unity with the actions, feelings and deeds of man.

Key words:

space; tradition; microtoponyms; the village of Rozhanka; folklore and ethnographic reminiscences; locus

У науковому світі романтична повість Миколи Устияновича «Месьть верховинця» була в свій час досить популярною серед читачів і високо оцінена критиками. Іван Франко зарахував її до найкращих прозових творів української

літератури, вважаючи до 60-их років XIX ст. взірцем у «галицько-руській новелістиці»¹. За його словами, М. Устиянович обрав для себе шлях «щирої праці для народу», «причинився до духовного і політичного відродження свого рідного малоруського люду»². Згодом творчість М. Устияновича досліджували Зенон Гузар³, Іван Денисюк⁴, Євген Нахлік⁵, Лілія Гулевич⁶, Микола Ткачук⁷ та інші науковці, які схарактеризували проблематику, жанрову своєрідність, романтичний характер змальованого у творі світу, особливості наративного дискурсу тексту повістяра тощо.

Мета пропонованої статті — розглянути й проаналізувати просторові категорії топосу, локусів села Рожанки в літературному наративі М. Устияновича як важливої частини романтичної традиції, з'ясувати значення й роль фольклорно-етнографічних елементів як інтертекстуальних компонентів у творенні тексту повісті.

Поняття «топос» застосовував ще в свій час Аристотель (у працях «Фізика», «Топіка», «Риторика»), хоча й не було чіткої дефініції терміна. Із грецької «топос» (лат. *locus communis*) перекладається як «місце». Топос — це географічна визначеність території простору (у нашому випадку села), що досягається присутністю в тексті мікротопонімії й рецептивного бачення людиною сільського довкілля.

На сьогодні маємо кілька потрактувань цього поняття у літературознавстві: а) «спільне місце, набір сталих мовленнєвих формул, спільних проблем та сюжетів, властивих національній літературі»; б) значуще для художнього тексту «місце розгортання смислів», яке може корелювати з якимось фрагментом реального простору, зазвичай відкритим⁸. Топос визначають як універсальну структуру,

- 1 FRANKO, Ĺ.: *Južnorusskaja literatura*. FRANKO, Ĺ.: Zibr. tv.: U 50 t. T. 41. Kyjiv: Naukova dumka, 1984, s. 130.
- 2 FRANKO, I.: *Nikolaj Ustijanovič (nekrolog)*. FRANKO, Ĺ.: Zibr. tv.: U 50 t. T. 26. Kyjiv: Naukova dumka, 1984, s. 383.
- 3 HUZAR, Z.: *Povist' Mykoly Ustyjanovyča «Strasnyj četver»*. Šaškevyčiana. Vyp. 1–2. L'viv–Brody–Vinnipeg: Prosvita, 1996, s. 311–317.
- 4 DENYSJUK, Ĺ.: *Rozvytok ukrajins'koji maloji prozy XYX – počatku XIX st.* Kyjiv: Vyšča škola, 1981, s. 80.
- 5 NACHLĹK, Je: *Ukrajins'ka romantyčna proza 20–60-ch rokov XIX stolittja*. Kyjiv: Naukova dumka, 1988, s. 190–213.
- 6 HULEVYČ, L.: *Karpaty'ki pejzaži u prozi Mykoly Ustyjanovyča*. Šaškevyčiana. Vyp. 3–4. L'viv–Vinnipeg, 2000, s. 175–181.
- 7 ТКАЧУК, М.: *Naratyv povisti-apoloha «Mest' verchovynca» Mykoly Ustyjanovyča*. Slovo i čas. 2012. № 2, s. 53–62.
- 8 СІКАВІЙ, С.: *Struktura urbanistyčnogo toposu v povisti V. Stusa «[Tak buvalo uže ne raz]»*. Aktual'ni problemy ukrajins'koji literatury i fol'kloru. 2015. № 23, s. 172.

якій притаманні характеристики надчасовості та статичності, порівнюючи її з фондом спадкоємності, що сягає своїми витокami долітературної архаїки й примножується від покоління до покоління, зберігаючи «поетичний та моральний аспекти неподільними», тобто йдеться про національну аксіоматику. Зіставляючи функціонування цього поняття в літературі та фольклорі, Євгенія Снігаренко, покликаючись на інших авторитетних дослідників, наголосила, що топос — це повторювані локуси та будь-які інші тематичні елементи (де локус — образ доквілля, що має велике символічне навантаження, бо служить не лише місцем чи тлом дії, а й засобом вираження певної духовної проблематики, вибудовуючи феноменологічний простір, де людина і ландшафт утворюють єдність)⁹. Цей термін у літературознавстві доречно використовувати лише з огляду на аналіз художнього тексту письменників-романтиків, зорієнтованих на фольклорну стихію і традицію. Романтизм, як відомо, — надзвичайно багате, складне й неоднорідне явище у своєму хронологічному й національному розвитку.

Місцем дії в повісті М. Устияновича «Месьть верховинця» виступає село Рожанка (сучасна назва Верхня Рожанка (є ще Нижня Рожанка), тепер Стрийського району Львівської області). За всіма простеженими параметрами йдеться саме про Верхню Рожанку: місце розташування на межі Угорської Русі й Станіславівської округи (тепер Закарпатська та Івано-Франківська обл.), назва мікротопонімікону, прізвиська літературних героїв та ін. також відповідають цій місцевості. Повість так і розпочинається описом розташування села: «В темних горах наших Бескидів, в стороні, протягаючийся від Самбірського округу до Станіславівських верхів, лежить земля, давніше Тухольщина названа, а на ній при самій угорській границі знаходиться село Рожанка.

Не так велике, як розтягле, протягаєся воно широкими полонинами понад невеличкий кристальний поточок і припирає вижним кінцем аж до Добошівки, найвищого хребта велетів, що то, мов камінні стіни, творять границю ко Угорщині. Вздовж понад селом дрімають старинні бори ялової та кедровії, відвічне прибіжище всякої звірини, і оточують свої верхи та полонини заодно красним, вічнозеленим вінцем. Понад сквапливим потоком [...] в'єся вузьенька гірська дорожінка і веде тя до села. Посеред села межі двома потічками, ніби на маленькім острові, стоїть обширна церковця, храм Святого Духа...»¹⁰.

9 SNIHARENKO, Je.: *Fol'klornyj topos i joho chudožni parametry*. Sučasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. 2011. № 15, s. 262.

10 *Pys'mennyky Zachidnoji Ukrajinu. 30–50-ch rokiv pokiv XIX st.* Kyjv: Dnipro, 1965, s. 393–394.

Устиянович точно окреслив розташування місцевості. Він, як відзначали раніше дослідники, чи не вперше в Галичині подав, хоч і позначені романтичними рисами, але дійсні конкретні пейзажі¹¹. Достовірне також зображення та розташування церкви Зіслання Святого Духа, яка до сьогодні збереглася на горбочку, омита з двох боків річкою, посеред села. До слова, побудований храм 1802 року, тому цілком ймовірно, що М. Устиянович міг не тільки бачити його, але й відправляти в цьому храмі, оскільки здавна була традиція запрошувати священнослужителів з ближніх сіл (Рожанка неподалік Славська) на храмові свята.

У фокус письменника потрапила народна мікротопонімія гірських верхів Рожанки, зокрема, Погари, Бердо, Секули, Добошівка. Крім суто місцевих, локальних, до твору залучено назви інших гірських об'єктів, які належать до Карпатського хребта, і знаходяться поза Рожанкою, поблизу Славська, Гребенова та ін.: «Глянь, як палахкотить Магура, як горить Зелемінь, як ясніє Тросцянь, як палають Клива, Добошівка, Пітроси в божім золоті!»¹². У примітках до твору автор указав: «*Магура, Клива, Зелемінь, Трісцянь, Секули, Пітроси суть найвищі гори в Стрийському окрузі*». До того ж, М. Устиянович розширив змалювання верховинських просторів: «А там далеко видиш Брустури, Ясень, Попадю? А ген-ген, ніби в срібній хмарці, Чорногору¹³? Перелічені об'єкти значно доповнюють Карпатські вершини, хоча реально вони містяться далеко поза межами вказаного села і хіба уявно можна окреслити їхні контури з найвищої Добошівки чи Високого верху. Очевидно, що тут краєвиди не просто тло, на якому відбувається дія, насамперед вони відбивають почуття великої любові самого автора до цієї землі, його подив перед грізною красою буйних і могутніх верхів, з яких відкриваються нескінченні простори. Захоплення красою рідної землі набуває в М. Устияновича виразного патріотичного звучання¹⁴.

У повісті можна виділити кілька топосових рівнів: село, гори й ущелини, долини. Зображення гірської природи в Устияновича поєднане з прагненням свободи. Осяяні сонцем високі вершини, що здіймаються понад хмарами та над темним безоднями, стали тим життєдайним джерелом, з якого герої черпають силу наснаги, оптимізм. Тільки на величних зелених верхах людина звільняється від буденних турбот, її помисли стають чистіші й кращі, душа переповнюється найсвітлішими почуттями. Тільки тут дихається легко та

11 HULEVYČ, L.: *Karpat's'ki pejzaži u prozi Mykoly Ustyjanovyča*. Šaškevyčiana. Vyp. 3–4. L'viv–Vinnič, 2000, s. 178.

12 *Pys'mennyky Zachidnoji Ukrajinjy. 30–50-ch rokiv XIX st.* Kyjv: Dnipro, 1965, s. 399.

13 Ibidem.

14 HULEVYČ, L.: *Karpat's'ki pejzaži u prozi Mykoly Ustyjanovyča*. Šaškevyčiana. Vyp. 3–4. L'viv–Vinnič, 2000, s. 177.

вільно, ніщо не сковує груди і кожен відчуває безмежну радість серед того неосяжного простору.¹⁵ На гірських вершинах людина досягає стану найвищих поривань і піднесень. Натомість у долинах панує бездонне море туманів, у глибоких проваллях — непроглядна темрява.

Пейзажі Устияновича наповнені особливим змістом, оскільки їхню велич і красу породив сам Бог. Любуючись гірськими краєвидами, герої твору Продан Наливайко та Федір Медуляк спостерігають схід сонця, дивуються досконалості створеного Господом світу та складають хвалу Творцеві: «Наші товариші зняли крисані і зачали голосно говорити молитву» утринню. Заблукана пташина защебетала і своє «Слава Богу!» А гомін з подолів зашумів голосніше.

Нараз запанувала величава тишина, і ціла природа склонила голову перед тим, що vznikало на світлім сході.

Із-за Магури на золотім престолі вийшла цариця світу, боже сонінко, і глянула по широкій землиці, і поцілувала своє підданство. Тисячі голосами заграла земля, зрадувалася природа, і з кожної груди загриміло: «Слава! Слава!» Так радуєсь мир своєму цареві, сли му благо творить...»¹⁶. Милування природою, незвичайною красою гір породжує в героїв повісті відчуття себе частиною рідного краю. Простір як об'єкт матеріальної та духовної культури дає можливість відтворити архаїчну картину побудови світу: людина займала певний топос. Важливим є те, що відбувається взаємозв'язок між небом і землею, поклоніння небесним світилам. Серед бойків існують вірування про сонце як божество, з яким пов'язується розквіт природи, торжество світла над силами темряви. Такі тенденції збереглися в колядках з мотивом «три гості прийшли до господаря» (сонце, місяць і дощ), кожен з яких «вихвалюється своїми користями»: «Сонічко каже: — Ни є над мене. Бо як я зйду в ниділю рано, Зрадуют ми ся люде старийкі, діти малийкі»¹⁷. Певний перегук з цією бойківською колядкою відчувається в поетизації сходу «божого сонінька» в художній тканині літературного твору М. Устияновича. Усе це підтверджує відчуття гармонії людини з довкіллям — з небесними світилами, красою гірської природи, світом фауни й флори, яке тонко відчував сам автор повісті, й наділив цим своїх героїв.

Постійно підкреслюючи органічний зв'язок бойків із природою, М. Устиянович не мислить гір без людей. Краєвиди оживають, коли їх наповнюють люди. А топос, як уже було сказано, — це повторювані локуси, де локус —

15 Ibidem, s. 176.

16 *Pys'mennyky Zachidnoji Ukrainy. 30–50-ch rokiv XIX st.* Kyiv: Dnipro, 1965, s. 398.

17 SOKİL, V., SOKİL, H.: *Fol'klorni materialy z otčoho kraju, zibraly Vasyl' Sokil ta Hanna Sokil; u noty zavela Larysa Lukašenko.* L'viv, 1998, s. 16.

образ доквілля, який утворює єдність із людиною. У зображеному селі Рожанка проживають герої повісті «Месьть верховинця». Це реальні жителі з відомими в цьому селі прізвищами — Наливайко, Кожан, Медуляк, Дронишинець. Насамперед автор знайомить нас із вдовою Оленою Наливайко: «коло церкви на горбочку — теметів, а коло теметова мала хижина, а в тій хижині мешкала перед кільканадцяти літами вдовиця Олена Наливайчиха». Є всі підстави вважати, що цей персонаж змальований з реального прототипа. Підтвердженням нашого міркування служить згадка з автобіографії Володимира Охримовича, дитинство якого проходило у сусідньому селі Сеничолі: «З дитячих літ моїх нагадую собі бабу Парацю Проданку (у повісті М. Устияновича її ім'я — Олена Наливайчиха. — Г. С.), вдову по герою повісти Ник. Устияновича «Месьть Верховинця» — родом з Рожанки. Она була моєю нянькою, розказувала мені множество казок»¹⁸. Олена Наливайчиха в художньому творі змальована «убога, але почтивна, не молода, але рухава, жила вона в селі чесно і мирно заробляла...». Її поважали й шанували односельці.

Більшу увагу, звичайно, автор повісті зосередив на Продані, її синові. Згідно з законами романтики, в окремих епізодах М. Устиянович нерідко проєктує настрої героїв на природу і відповідно зображує такі ландшафти, які яскравіше передають емоційний стан персонажа. Так, Продан постійно перебуває на лоні природи, здебільшого в русі. Локуси знаходження парубка зазвичай означені загально: «полетів долі полонинами», «пошумів світами», «пігнав як ражений тур, горі городами в полонини», «посадив через загороди манівцями в верх», «спішив чимраз дальше і дальше в бори», «спускався з одного верха на другий», «то цезав з очей в дебрі, то знов появлявся на вершкку», то «під старинними борами». Інколи автор конкретизує локації перебування героя, активно застосовуючи мікротопоніми: «Вже минув і Бердо, прошумів і Погари»¹⁹, добився аж під самі Секули»²⁰. Тут бачимо його «аж під самим верхом Секулів, де дика природа сама перед собою лякаєсь, а первовічні кедрі та ялиці шумлять пісень суму...»²¹. Крізь призму дикої природи, непрохідних борів і хащ глибше сприймається емоційний стан літературного героя, його почуття та дії. Наявність у творі номінацій конкретних місцин надає ще більшої ймовірності в правдивості зображеного (автор так і зазначив у підзаголовку: «повістка з правдивого случаю»). Продан, «гонить за ненависним Федором, за

18 OCHRIMOVYČ, V. (Dr. Volodymyr Ochrymovyč): *Moja avtobiografija*. Vydil rukopysiv LNB ім. V. Stefanyka NAN Ukrajinu. F. 167 II. Od. zb. 2412. P. 73. Ark. 2 (17).

19 Більш імовірно мало бути «Погар». Саме такий мікротопонім на означення гірської вершини знаходиться поблизу хребта Секули. Натомість Погари — у протилежному куті села Рожанки.

20 *Pys'mennyky Zachidnoji Ukrajinu. 30–50-ch rokiv XIX st.* Kyuv: Dnipro, 1965, s. 410.

21 Ibidem, s. 410.

тим-то самим, що приладившись на медмеда, стоїть о сто кроків, ані гадаючи, що його власне життя в руках ворога, Продана. В сам час догнав він его, переслідуючи всіма зворами і пропастями, в сам час, аби помститися за свою Молану.

По всіх жилах заграла йому кров, мов з нових нор [...], а в гарячій серці розпочалася страшна буря»²². Однак, коли Федір опинився в небезпеці, Продан поспішив йому на допомогу. У його «гарячим, але чеснім серці борба недовго точилась. «До Бога належить суд і в его руках месьть», — шепнув ему ангел душі его...». Важливо наголосити, що у світосприйманні героя моментально пройшли зміни, відбулося нове осмислення самого існування характеру часових і просторових зв'язків і в зовнішньому світі, і у внутрішньому світі індивідуума й також у взаємозалежності цих світів. Зовнішнє й внутрішнє буття людини відтворюється не в рівновазі, а в постійному борінні, контрастах, не так у гармонії, як у дисгармонії, антитезах, роздвоєнні.

Наділивши своїх героїв щирими почуттями, шляхетністю, духовністю, автор не забув про найголовніше — віру в перемогу добра над злом. Він зумів стратифікувати персонажів як романтичних, увиразнюючи їхню винятковість. А велич і краса гір настроюють тут на відповідний емоційний лад, викликають благочестиві роздуми та найчистіші поривання. Саме у фольклорі романтики відкривали світ ціннісних орієнтацій: уявлень про конечність і безмежність, життя і смерть, добро і зло. На рівні теми повісті М. Устияновича фольклорно-етнографічні ремінісценції виявилися в цікавому й виваженому підборі епіграфів до кожного з розділів, здебільшого з коломийкового репертуару, який і досі побутує в цій місцевості. Вибір епіграфа свідчить про певну близькість естетичних позицій автора цього тексту й народної творчості.

Автор подбав про сюжетно-композиційну цілісність повісті: вона складається з п'яти частин, до кожної дібрано епіграфи (з народних пісень — до трьох частин), що становлять собою, за словами М. Ткачука, метанаратив у художньому дискурсі твору, виконуючи функцію метанаративних знаків, маркуючи подальші події²³. Так, у першому експозиційному розділі дібрано слова з народної пісні: «Ой піду я межи гори, там де живуть бойки, Де музика дрібно грає, скачуть полегойки», функція яких не лише ознайомити читачів із тлом, на якому есплікується хід подій, а й зобразити місце, край, де перебувають літературні персонажі, розкрити їхній духовний світ. Оскільки коломийки як жанр активно побутують серед бойків, тому автор подає їх то в ролі епіграфів, то

22 Ibidem, s. 411.

23 ТКАЧУК, М.: *Naratyv povisti-apoloha «Mest' verchovynca» Mykoly Ustyjanovyča*. Slovo i čas. 2012. № 2, s. 55.

вкладає в уста своїх героїв, з метою кращого розкриття їхнього душевного стану. Також віднаходимо у творі деякі приказки: «Бузьок на хаті, а жура в кімнаті», «Хто ся раз зв'яже, того не розв'яже хіба рискаль та лопата», які передають стан душі Молани²⁴ та інші.

Яскраво втілено у художньому творі авторські зацікавлення не лише фольклором, а й виявлено великий інтерес до народних вірувань, звичаїв, обрядів. Літературний текст повісті наповнюють відомості з родинних обрядодій: з обрядом хрещення дитини пов'язаний вибір імені Продан. До сьогодні в цій місцевості існує вірування в те, коли «не ведуться» діти в родині, їх називають саме таким іменем, малюка ніби продають сусідові чи комусь іншому (семантика слова «продати» забезпечує немовляти життя умовно в «чужій» родині). Мають місце у тканині тексту також елементи весільних звичаїв і обрядів, зокрема згадки про вінкоплетення: «Завтра вже зачнуть вінці плести, мене в барвінок строїти. О коби мя лучче до трумни заложили, та на мертвую головку віночок вложили, та мене молоду з чорнов землев звінчали!»²⁵ Такі описи щедро перегукуються з поховальним ритуалом «похорон-весілля», який відомий не лише в українців, а й інших слов'янських народів.

Літературний твір «Месьть верховинця» містить згадки вірувань про цілющу силу землі. Так, Молана ділиться з матір'ю Продана: «Я си взяла землиці з заметова, з могили Наконечного Івана, що його днесь спрятали. Кажуть люди, могила все покриває, може би я, мамко, твого сина забула, коли би-м собі намочила землі з могили та випила натще»²⁶. Автор у романтичному дусі передає цей процес: «В селі чимраз тихше, чимраз глухше. Всюди як би завмерло... але на теметові помежи гробами, хто ж там снує ся серед нічної птьми, мов відьма страшлива? Якась невіста в короткім сірачку, на голові хустка спущена на лице глибоко, ходить хильцем по гробах і приглядаєся до землі, як би чого шукала. Напослідок стає при свіжій могилі, хияєся ще ближче, хапає сквапно жменю землі і жене шибким кроком, як би чогось лякала...»²⁷. Знову ж тут простежуються близькі перегуки з народними віруваннями. Для порівняння наведу власний запис із Верхньої Рожанки від оповідачки Микитчин Ганни, 1905 року народження, неписьменної: «Ідут на гроби. Пішов у енну фіртку, вийшов у другу. Никому нич ни говорити, ни кланятися. Взяти із гробу глини і примовити: "На то беру, аби ми благо". Приходить, розміє глину у воді і дає пити жоні».

24 *Pys'mennyky Zachidnoji Ukrajinu. 30–50-ch rokiv XIX st.* Kyiv: Dnipro, 1965, s. 402.

25 *Ibidem*, s. 406.

26 *Ibidem*, s. 408.

27 *Ibidem*, s. 405.

Ремінісценція як найбільш поширена форма міжтекстових зв'язків проявляється в повісті у простеженні стосунків бойків у родині, громаді, ставленні до бідних та сиріт; взаємостосунків громади й священника, а також у зображенні основних занять карпатських мешканців — скотарства, хліборобства, мисливства. Досить тонко відчутно відгомони вірувань у пророчі сни, які майстерно вкладені в уста Молани: як присниться перстень, кажуть, то шлюб, а смуток — то радість, хоругов — то смерть тощо. Важливе місце в повісті займає опис календарних звичаїв та обрядів, елементів відзначення річних свят. З особливим розмахом, знанням справи, скрупульозністю й любов'ю письменник розкішно змалював велике храмове свято — Зелену неділю: «Нема над Зелені свята. Годі описати, як красно, як любо тоді у нас. Вийдеш на поле — рай! Земля пристроєна в цвіти, красуєся, мов в вінці відданиця гожа, а ліси зеленіються, якби в святочних ризах. Поля, засіяні золотим зерном, випускають перший колос надії...»²⁸. Детально передав автор обряд клечання: «То кленові то липові, то ясеніві галузки стоять і на воротах, і на підсіню, стирчать в віконцях, виглядають зо стріхи і всюди, всюди, що аж чоловікові здаєся, що в якім лісочку»²⁹. Також змальовано різні локації села, де гуртувалися мешканці під час свята (люди то «фалюють по улицах, то сидять попід хати або гомоняють по садочках» або поспиралися коло нових плотів чи посідали на воротах тощо).

Отже, простір села широко представлений у повісті М. Устияновича «Месьть верховинця», і розглядається на різних рівнях (географічно-територіальному, фольклорному, особистісно-психологічному, пейзажному, побутовому та історико-культурному) та складає контекст різних тлумачень. У річищі романтичної поетики автор, дбаючи про художню правдоподібність, майстерно змалював верхи, полонини, городи, гірські хребти як локус подій, що відбуваються в гірському селі Рожанка, достовірно описав розташування церкви Зіслання Святого Духа, яка збереглася до сьогодні. Топос села і локуси нашаровуються історично, відображають важливі події особистісні й громадські, акумулюють культурний досвід способу буття, моделі поведінки і характер героїв.

28 Ibidem, s. 400.

29 Ibidem, s. 401.

Література:

- СІКАВYЙ, S.: *Struktura urbanistyčného toposu v povisti V. Stusa* «[Tak buvalo užе ne raz]». Aktual'ni problemy ukrajins'koji literatury i fol'kloru. 2015. № 23.
- DENYSJUK, Ĭ.: *Rozvytok ukrajins'koji maloji prozy XYX – počatku XIX st.* Kyjiv: Vyšča škola, 1981.
- FRANKO, Ĭ.: *Ѓužnorusskaja literatura*. FRANKO, Ĭ.: Zibr. tv.: U 50 t. T. 41. Kyjiv: Naukova dumka, 1984.
- FRANKO, Ĭ.: *Nikolaj Ustijanovič (nekrolog)*. FRANKO, Ĭ.: Zibr. tv.: U 50 t. T. 26. Kyjiv: Naukova dumka, 1984.
- HULEVYČ, L.: *Karpats'ki pejzaži u prozi Mykoly Ustyjanovyča*. Šaškevyčiana. Vyp. 3–4. L'viv–Vinnipeh, 2000, s. 175–181.
- HUZAR, Z.: *Povist' Mykoly Ustyjanovyča «Strasnyj četver»*. Šaškevyčiana. Vyp. 1–2. L'viv–Brody–Vinnipeg: Prosvita, 1996, s. 311–317.
- NACHLĬK, Je.: *Ukrajins'ka romantyčna proza 20–60-ch rokiv XIX stolittja*. Kyjiv: Naukova dumka, 1988, s. 190–213.
- OCHRYMOVYČ, V. (Dr. Volodymyr Ochrymovyč): *Moja avtobiohrafija*. Viddil rukopysiv LNB im. V. Stefanyka NAN Ukrainy. F. 167 II. Od. zb. 2412. P. 73. Ark. 2 (17). *Pys'mennyky Zachidnoji Ukrainy. 30–50-ch rokiv XIX st.* Kyyv: Dnipro, 1965, s. 393–394.
- SNĬHARENKO, Je.: *Fol'klornyj topos i joho chudožni parametry*. Sučasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. 2011. № 15.
- SOKĬL, V., SOKĬL, H.: *Fol'klorni materialy z otčoho kraju, zibraly Vasyl' Sokil ta Hanna Sokil; u noty zavela Larysa Lukašenko*. L'viv, 1998. 616 s.
- TKAČUK, M.: *Naratyv povisti-apoloha «Mest' verhovynca» Mykoly Ustyjanovyča*. Slovo i čas. 2012. № 2, s. 53–62.

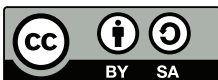
About the author

Hanna Petrivna Sokil

Ivan Franko National University, Faculty of Philology, Department in Ukrainian, Lviv, Ukraine

gan.sokil@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8352-2124>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

